

УДК 314.1

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВИМУШЕНИХ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕМІЩЕНЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ 2014-2015 РР.

**ТОКАРЕВА В.І., д.держ.упр., професор,
проректор з науково-педагогічної
роботи,
АРАКЕЛОВА І.О., к.е.н., доцент
кафедри маркетингу,
Донецький державний університет
управління (м. Маріуполь)**

В статті проаналізовано динаміку внутрішніх переміщень в Україні в результаті проведення антитерористичної операції, розглянуто регіональний аспект даної проблеми, а також наведені основні рекомендації щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб та контролю за цим процесом з боку держави.

Ключові слова: *вимушено переміщені особи, антитерористична операція, міграція.*

В статье проанализирована динамика внутренних перемещений в Украине в результате проведения антитеррористической операции, рассмотрен региональный аспект данной проблемы, а также приведены основные рекомендации по поддержке внутренне перемещенных лиц и контролю за этим процессом со стороны государства.

Ключевые слова: *вынужденно перемещенные лица, антитеррористическая операция, миграция.*

The article analyzes the dynamics of internal displacement in Ukraine as a result of counter-terrorist operations, considered the regional dimension of the problem and are the main recommendations to support internally displaced persons and monitoring of the process by the state.

Keywords: *internally displaced persons, operations against terrorism, migration.*

Постановка проблеми. Проблема внутрішнього переміщення в Україні стала найбільш гостро вже у липні 2014 року, коли різко зросла чисельність внутрішньо переміщених осіб зі східних областей України, через проведення антитерористичної операції, тобто через питання безпеки або гуманітарні наслідки воєнного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Достатньо широко дана проблему освітлена Міністерством соціальної політики [1], яке аналізує динаміку переміщень, формує Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб, координацію питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням громадян України, тощо; Регіональне представництво УВКБ ООН у Білорусі, Молдові та Україні [2], яке окрім кількісного аналізу, робить окремий акцент на аналізі та оцінці потреб ВПО; ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»; Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, Міжнародний фонд «Відродження» [3].

Вклад основного матеріалу дослідження. Внутрішньо переміщеною особою (ВПО) вважаються громадяни України, особи без громадянства або іноземці, які легально проживають на території України, що були змушені залишити свої будинки або місця звичайного проживання, зокрема, в результаті/або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або антропогенних лих, і які не перетинали міжнародно визнаний кордон України [4].

Кількість вимушено переміщених осіб з Донецької та Луганської областей, а також АР Крим на поточний момент уже перевищила 1,5 млн осіб і сформувалась унаслідок кількох міграційних хвиль, безпосередньо пов'язаних з періодичністю та інтенсивністю бойових дій. Відсутність реальних перспектив швидкого відновлення контролю держави над усіма територіями матиме наслідком подальше збільшення масштабів внутрішньої міграції населення.

Станом на 26 жовтня 2015 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 551 434 переселенці або 1 221 844 сім'ї з Донбасу і Криму.

З рисунку 1 видно, що кількість внутрішньо переміщених осіб зростала практично рівномірно, крім трибків в період ускладнення воєнних дій, а саме грудень 2014 – лютий 2015 рр., за цей період кількість ВПО зросла на 493902 осіб. Середньомісячна кількість осіб переміщених з зони проведення антитерористичної операції складає 10000 осіб.

Зазначимо, що за даними Мінсоцполітики та Управління ООН у справах біженців кількість осіб переміщених з зони проведення антитерористичної операції в Україні за рік (жовтень 2014 – жовтень 2015 року) виросла на 1 070 934 особи.

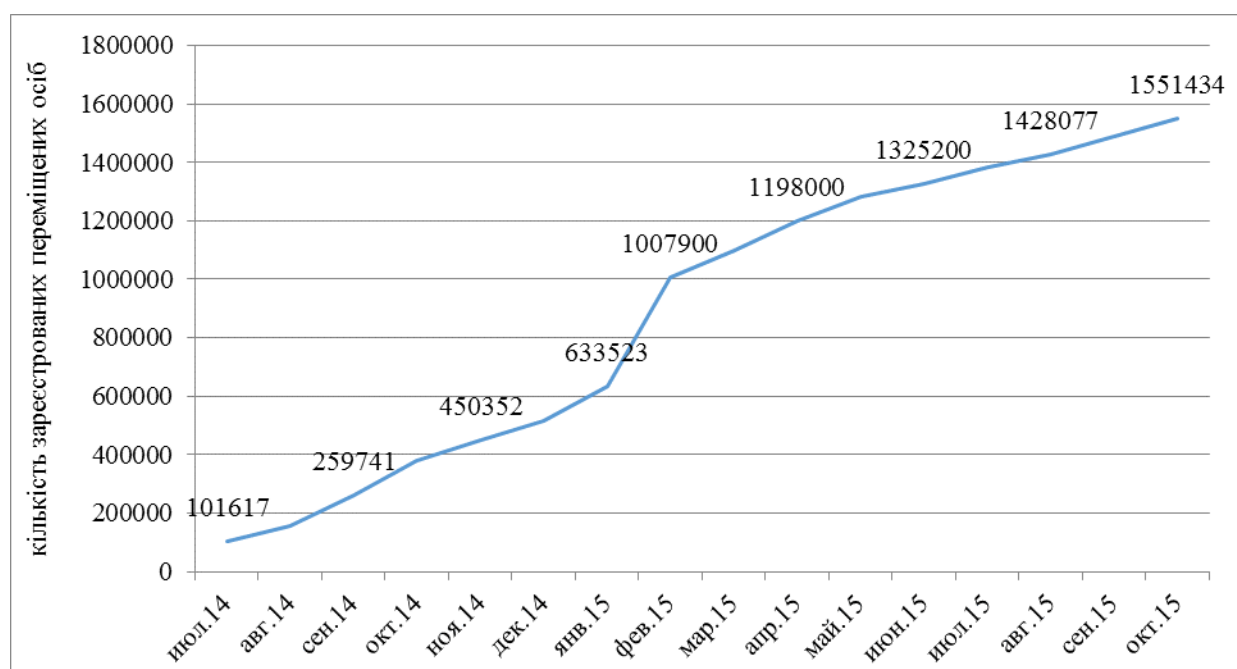

Рис. 1. Офіційно зареєстровані внутрішньо переміщені особи, чол.

Якщо аналізувати якісний склад серед переміщених осіб, що продемонстровано на рисунку 2, то прийдемо до наступного: більше половини внутрішньо переміщених осіб – пенсіонери (59 %), 13 % – це діти, 4% – люди з обмеженими фізичними можливостями та 24 % – це працездатні особи, окремо визначимо і гендерну особливість ВПО: 66 % внутрішньо переміщених осіб – жінки [1].

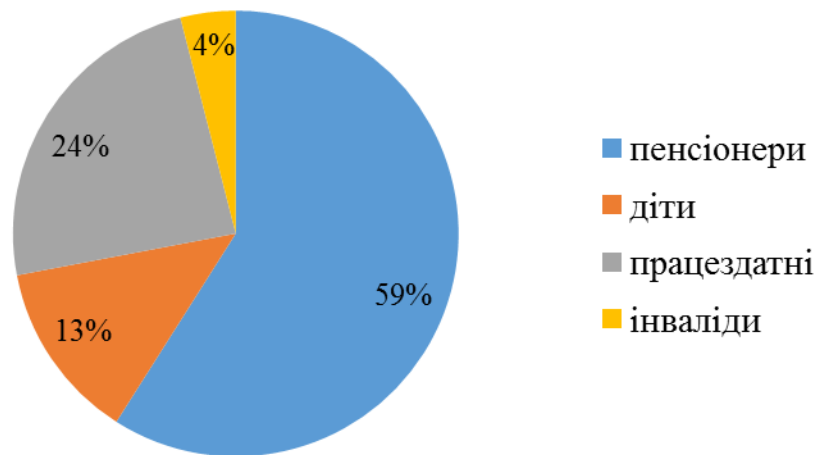

Рис. 2. Структура внутрішньо переміщених осіб, %

Якщо апелювати до географії розміщення ВПО на території України, та визначити частку переміщеного населення від загальної кількості населення у аналізованих областях, то можна дійти висновку, що ситуація кардинально не змінюється від початку внутрішніх переміщень, тобто з початку ведення постійного статистичного моніторингу, з жовтня 2014 року. Згідно з нею, більшість людей не їдуть далеко від домівки, тобто більшість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб залишається у Донецькій, Луганській, Харківській областях, а також у м. Київ та Київській області. Динаміку змін у кількісному виразі та частку від загального населення, можна проаналізувати за допомогою даних представлених у таблицях 1, 2 та на рисунку 3.

Таблиця 1

Аналіз динаміки внутрішнього переміщення громадян України за областями, осіб

Територіальна одиниця	Жовтень 2014	Березень 2015	Серпень 2015
Вінницька	5959	11100	12148
Волинська	1694	3200	3644
Дніпропетровська	32628	72000	72973
Донецька	61269	429500	530274
Житомирська	4850	8500	9482
Закарпатська	2244	3100	3293
Запорізька	36073	84700	98650
Івано-Франківська	2471	3500	3833
Київська	38983	36800	43287
Київ	64279	83500	104239
Кіровоградська	7496	8600	10239
Луганська	28812	151200	308325
Львівська	8062	8600	9896
Миколаївська	6039	8700	8275
Одеська	15902	23700	30324
Полтавська	14138	26100	28658
Рівненська	2320	3200	3170
Сумська	7991	13700	14556
Тернопільська	1712	2400	2623
Харківська	111839	155000	184867

Продовження табл. 1

Херсонська	6155	10800	12435
Хмельницька	3646	6900	7124
Черкаська	7312	11900	13518
Чернівецька	1928	2400	2876
Чернігівська	6698	8200	9368

Багато переселенців мешкають на території Донецької (530274 особи) та Луганської областей (308325 осіб), підконтрольній українській владі.

Водночас популярними для переселення є сусідні Харківська (184867 осіб), Запорізька (98650 осіб) та Дніпропетровська (72973 особи) області.

Проте багато людей прямують до столиці. У Київській області зареєстровано 43287 переселенців, а у м. Київ – 104239 осіб [1].

Найменше переселенців переміщено на Західну Україну. Так, на Закарпаття переїхали 3293 осіб, а Тернопільщина та у Чернівецька область прихистили по 2623 та 2876 осіб, що частково пов'язано з проблемою інформаційного поля, що роками впроваджувалися у роз'єднанні країни.

При цьому ВПО зі східних областей України на даному етапі складають 95% від загальної кількості переміщених українців, у той час як частка ВПО з Криму становить 5%.

Таблиця 2

Частка внутрішньо переміщених осіб з Донбасу та АР Крим за областями

Територіальна одиниця	ВПО з Донбасу, %	ВПО з АР Крим, %
Вінницька	91,34	8,659
Волинська	87,31	12,69
Дніпропетровська	98,66	1,336
Донецька	99,9	0,1
Житомирська	95,28	4,722
Закарпатська	89,75	10,25
Запорізька	98,6	1,397
Івано-Франківська	87,82	12,18
Київська	88,03	11,97
Київ	73,07	26,93
Кіровоградська	95,25	4,749
Луганська	100	0
Львівська	68,1	31,9
Миколаївська	78,92	21,08
Одеська	87,15	12,85
Полтавська	96,59	3,409
Рівненська	86,64	13,36
Сумська	97,62	2,378
Тернопільська	79,85	20,15
Харківська	99,2	0,803
Херсонська	89,33	10,67
Хмельницька	86,75	13,25
Черкаська	96,46	3,542
Чернівецька	82,11	17,89
Чернігівська	92,59	7,405

Взагалі сумарна цифра переміщених з Донецької, Луганської областей України та з АР Крим – складає майже 20 % населення даних регіонів, якщо брати за основу статистичні дані 1 січня 2014 року [5], а саме: Донецька область 4343900 осіб, Луганська – 2239500, АР Крим – 1958500, що у сумарно дає 8541900 осіб.

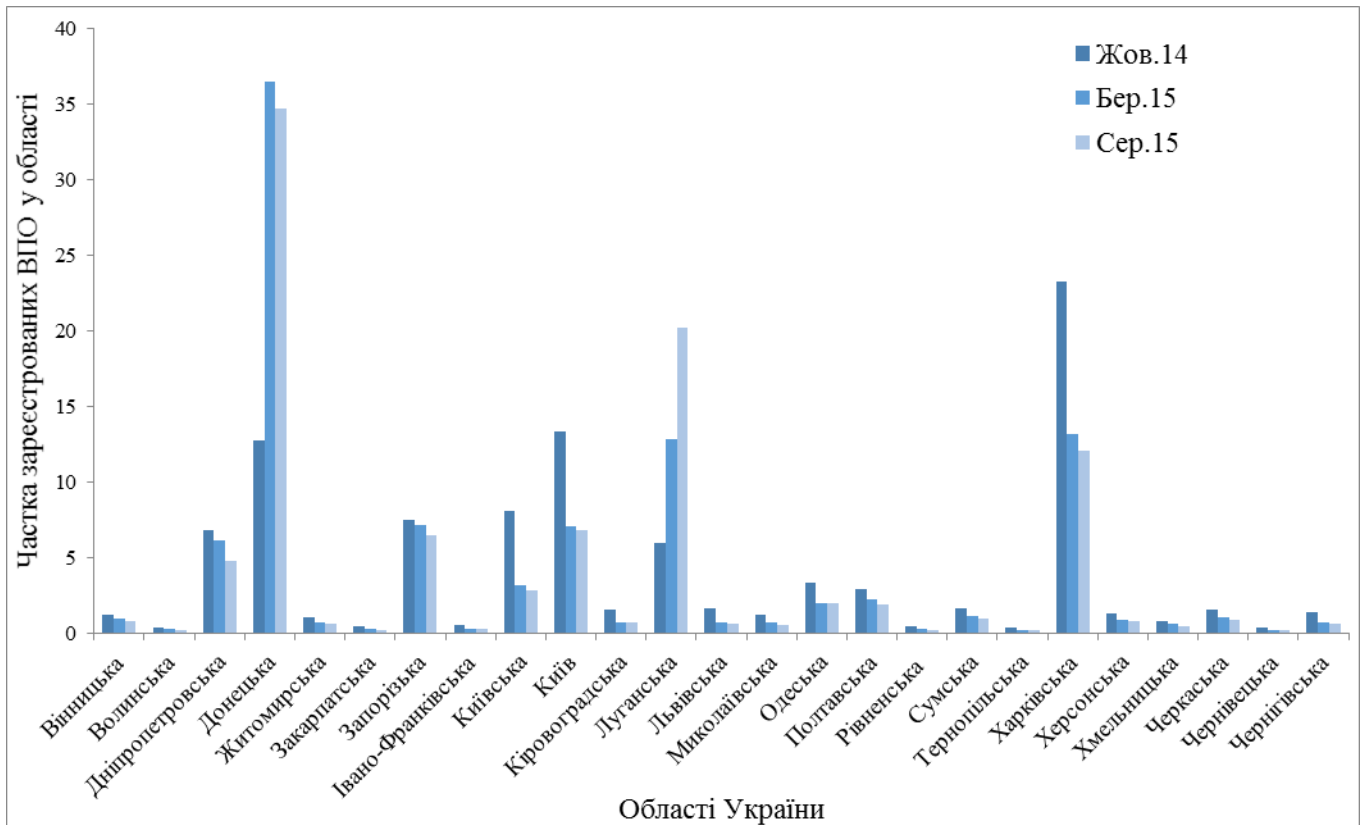

Рис. 3. Регіональне розміщення ВПО в Україні

Проаналізувавши динаміку переміщення громадян України та спостерігаючи постійне зростання кількості ВПО, постають питання регулювання та контролю за процесом переміщення та розробкою діючого механізму адаптації більше ніж 1,5 млн. осіб, включаючи соціально-економічну, фінансову, інституціональну та психологічну складову.

Державні органи України вперше зіткнулися з проблемою вимушених переселенців всередині країни. Природно, відразу налагодити ефективну роботу з тимчасово переміщеними особами виявилось непросто.

Визначимо основні проблеми, які потребують першочергового втручання:

- проблеми із розміщенням переселенців: літні табори, несвоєчасна оплата послуг санаторно-курортним закладам;
- проблеми із медичним обслуговуванням, зокрема із забезпеченням переселенців безкоштовними ліками;
- проблеми із наданням послуг дошкільної та шкільної освіти;
- напруга на місцевих ринках праці через істотне збільшення пропозиції робочої сили за рахунок внутрішньо переміщених осіб;
- проблема психологічного сприйняття іншими громадянами України, а саме неприязнь з боку мешканців територій переселення через преференції, що надаються переселенцям;
- політичне замовлення і відповідне роздмухування об'єктивно існуючих проблем у ЗМІ.

Для вирішення пов'язаних з внутрішнім переміщенням проблем міжнародними організаціями на основі досвіду різних країн, що стикалися з аналогічною проблемою, було розроблено комплекс інструментів. І саме в цьому контексті слід поглянути на вироблення політики як основний елемент забезпечення потреб ВПО у довготерміновій перспективі. При виробленні політик чи рекомендацій потрібно розуміти не лише логіку процесу переміщення та його причини, а й більш широкий контекст, ті соціальні трансформації, що воно принесе [6].

Задля такого розуміння на основі керівних принципів щодо внутрішньо переміщених осіб в рамках спільного проекту Brookings та Університету Берна було розроблено національну рамку відповідальності щодо ВПО [7]. Даний документ містить 12 принципів, на основі яких здійснюється оцінка ситуації з ВПО у конкретній країні. Ці принципи охоплюють увесь спектр питань, відповідно до яких може здійснюватися оцінка поступу тієї чи іншої країни у покращенні становища ВПО.

1. Запобігання переміщенню та мінімізація його негативних наслідків;
2. Підвищення обізнаності щодо проблеми в загальнонаціональних масштабах;
3. Збір даних щодо кількості та становища внутрішньо переміщених осіб;
4. Організація навчання щодо прав внутрішньо переміщених осіб;
5. Створення юридичних механізмів для захисту прав ВПО;
6. Розробка національної політики щодо внутрішньо переміщених осіб;
7. Створення інституцій, які б відповідали за вирішення проблем ВПО;
8. Заохочення національних правозахисних груп до залучення ВПО у їхню роботу;
9. Забезпечення участі внутрішньо переміщених осіб у прийнятті рішень;
10. Підтримка системного вирішення проблем ВПО;
11. Залучення достатніх ресурсів для вирішення проблем
12. Співпраця з міжнародними інституціями, якщо національних ресурсів недостатньо.

Саме ці основні принципи, які вже мали адаптацію у країнах, що стикалися з проблемою внутрішньої міграції та отримала позитивні результати від впровадження міжнародних стандартів та рекомендацій, необхідно враховувати в Україні. Частково ці принципи вже реалізуються, однак якість вирішення цих актуальних проблем залежить від того, наскільки злагоджено і ефективно взаємодіятимуть державні інститути та неприбуткові громадські організації, а також міжнародні організації, що працюють в Україні. В регіонах діють безліч громадських ініціатив, спрямованих на допомогу переселенцям, проте без підтримки влади надання цієї допомоги стає обмеженим та малоефективним.

Висновки. Результатами анексії Криму та військового конфлікту на Донбасі стали не тільки руйнування української економіки та інфраструктури, загибель людей та крах більшості інституцій, але й поява внутрішньої та зовнішньої вимушеної міграції. Насьогодні це проблема стала однією з найбільш гострих в Україні, кількість внутрішньо переміщених осіб перевищила 1,5 млн. осіб та потребує постійного моніторингу та державного регулювання.

Основні виклики, пов'язані з вимушеним переміщенням громадян, виявляються у зростанні навантаження на локальних ринках праці, існуванні проблем розміщення, працевлаштування, медичного обслуговування, психологічної реабілітації, доступу до освіти, культурної та соціальної реінтеграції тощо.

Уряд України вживає окремих заходів щодо вирішення проблем вимушено переміщених осіб, багато зусиль докладають міжнародні організації, волонтери, благодійні організації та окремі громадяни. Однак на сьогодні не розроблено та не запропоновано до реалізації єдиної комплексної державної стратегії та єдиної програми

подолання проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні, включаючи розробку прогнозів щодо використання потенціалу ВПО для формування нового громадянського суспільства та реалізації державної стратегії розвитку до 2020 року.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
2. Аналітичний цент «CEDOS» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/categories/migration/forced-migration-and-internally-displaced-person>
3. Регіональне представництво УВКБ ООН у Білорусі, Молдові та Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unhcr.org.ua/idpprofile>
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» 20.10.2014 № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 5. – Ст. 5. (Зі змін та допов.)
5. Численность населения на 1 января 2014 года и средняя численность за 2013 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/operativ/operativ2014/ds/kn/kn_r/kn0114_r.html
6. Вироблення політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/vyroblennia-polityky-shchodo-vnutrishno-peremishchenykh-osib-v-ukraini>
7. Kälin, Walter. Addressing Internal Displacement: A Framework for National Responsibility. Washington, DC: Brookings Institution – U of Bern Project on Internal Displacement, 2004.

УДК 323:351

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

**БАЛУЄВА О.В., д.е.н., доцент,
проректор з наукової роботи,
ОСТРОВИЙ О.В., здобувач,
Донецький державний університет
управління (м. Маріуполь)**

В статті розглянуто досвід зарубіжних країн в забезпеченні кібернетичної безпеки, актуалізовано необхідність прийняття національної стратегії забезпечення кібербезпеки, визначено принципи формування державної політики кібербезпеки.

Ключові слова: державне управління, національна безпека, кібернетична загроза, кібернетична безпека, кібернетичний захист.

В статье рассмотрен опыт зарубежных стран в обеспечении кибернетической безопасности, актуализирован необходимость